

Overweging 20 juli 2014

Onkruid

Lezingen: Wijsheid 12, 13-19; Romeinen 8, 18-25; Matteus 13, 24-30.36-43;

Het is heel verleidelijk om in schema's te denken. Het scheidt duidelijkheid en maakt een betrekkelijk eenvoudige indeling van gecompliceerde zaken mogelijk. We schematiseren lichamelijke verschijnselen om te beoordelen of iemand gezond is of ziek en om te bepalen welke ziekte iemand dan heeft. We delen menselijk gedrag in om te kijken of het aangepast, strafbaar, goed of fout is. Arm, rijk, goed, slecht, slim, dom, man, vrouw Zijn schematiseringen waarnaar mensen worden beoordeeld. We gebruiken schema's om regels op te stellen, om te kunnen tellen en onderscheid te maken.

Elk schema gaat uit van de opvatting dat iets of het een of het ander is. Het schema houdt geen rekening met de verglijdende schaal, de nuancering. En ook het gegeven dat iets zowel het een als het ander kan zijn is moeilijk in een schema onder te brengen. Inclusief denken wordt zeer bemoeilijkt door onze manier van omgang met onze werkelijkheid volgens bepaalde categorieën en schema's.

De invloed van het schematisch denken is moeilijk te overschatten. Het heeft een enorme invloed op de manier waarop we naar onszelf kijken, naar onze medemensen en naar de wereld waarin we leven. Bewust en onbewust hanteren we allerlei oordelen waarmee we onze wereld indelen. We ontkomen er niet aan. We mogen ons er wel van bewust zijn. Juist in relatie tot de gebeurtenissen in de wereld, de oordelen die we daarover hebben en de hoop die we voor de wereld koesteren.

Het evangelie van vandaag hanteert ook zo'n duidelijk schema. Er is sprake van tarwe en van onkruid. Omwille van de tarwe wordt het onkruid niet van het veld gehaald, maar bij de oogst wordt het onkruid verbrand en de tarwe in de graanschuur opgeslagen.

Bruikbaar en onbruikbaar, goed en fout, het een bewaard, het ander vernietigd. Een helder verhaal. Daarbij mis ik de nuancering die ik aantref in de Wijsheidslezing en die ik bij de voorbereiding van deze overweging een grotere nadruk wilde geven. Dit op grond van mijn overtuiging dat het helemaal niet altijd zo gemakkelijk is om een helder onderscheid te maken tussen wat goed en verkeerd is.

Maar toen ik al doende was met de preek, gebeurde er iets in de wereld waardoor ik een andere vraag ging stellen. En ik voelde me verwant met de uitspraak van Paulus in zijn brief aan de Romeinen. Dat de hele schepping zucht en barensweeën heeft en verlangt naar verlossing, zolang zij onderworpen is aan een doelloos en zinledig bestaan.

De gebeurtenis was het neerhalen van een burgervliegtuig boven Oost-Oekraïne. De vraag daarbij was: "hoe lang kun je nuanceren? Zijn er ook daden, gebeurtenissen die objectief, altijd en voor iedereen kwaad zijn?" Maar vooral ook: "hoe ga je daar dan mee om?"

Hoe radicaler de gebeurtenissen en hoe dichterbij zij komen, hoe radicaler misschien wel onze opvattingen worden (en hoe schematischer ons denken daarover).

Hoe gaan we om met gezag, straf, onrecht en kwaad? Wat zeggen de lezingen hierover vanuit een gelovig standpunt? Hoe richtinggevend kan geloof hierin zijn, aangezien geloof zowel vrede als geweld kan legitimeren. Hoe gaan wijzelf om met het kwaad in de wereld en met het kwade in onszelf? Het stellen van de vragen maakt al duidelijk dat antwoorden nooit simpel zijn.

Hoe goed en kwaad vermengd aanwezig zijn werd me duidelijk aan de hand van een bericht dat ongeveer gelijktijdig verscheen. Een jongen uit Tunesië die in Den Haag zijn vervolgoopleiding had gedaan en woonde bij zijn vredelievende en gematigde

moslimvader. Deze jongen was in een bepaalde moskee geradicaliseerd en Jihadstrijder geworden voor ISIS. En gesneuveld in Syrië of Irak. Als martelaar. "Verheug u, want uw zoon is als martelaar gestorven", was het bericht aan de vader die nu uit alle macht probeert zijn andere zoon van "het pad van god" te houden. De gesneuvelde, een jonge idealist, toegewijd aan de moslimzaak, edelmoedig genoeg om zich helemaal te geven. Geweldige eigenschappen, op een verkeerd doel gericht.

De wereld zucht en steunt onder verkeerd begrepen idealisme. Onder ideologisch gemaskeerd eigenbelang. Onder gelegitimeerde machtswellust en goedgepraat onrecht. En zeker is het zo dat de wereld verlangt naar verlossing van geweld en onrecht en naar vrede en veiligheid. En zeker is ook dat de wereld gevangen zit tussen het goede willen en het kwade doen. Iets wat Paulus elders in de romeinenbrief ook bij zichzelf constateert. Kennelijk zijn we niet in staat om consequent onze oriëntatie op het goede vast te houden. Ondanks de werking van God's liefde in ons.

Moeten we dan het kwaad maar samen met het goede laten groeien tot de oogst, zoals de Matteuslezing lijkt te zeggen? De vergelijking waarvan in de tekst sprake is, staat in het kader van een aantal vergelijkingen over het koninkrijk: het overvloedige zaaien, het mosterdzaadje, het zuurdesem en hier het onkruid en de tarwe. De tekst spreekt over de voleinding van de wereld die men aanstaande dacht. De tijd dringt en is vol. Onder die tijdsdruk gaat het erom om nu keuzes te maken. Daartoe willen de verhalen mensen oproepen. "Richt je op het goede, wees vruchtbaar voor het koninkrijk en leef rechtvaardig". In die zin zijn de verhalen ook retorisch.

Wij leven in een ander tijdsbesef. De verhalen over het koninkrijk en de voleinding van de wereld kunnen we weliswaar plaatsen aan het einde van de geschiedenis, maar niemand weet wanneer dat zal zijn. Daarom zien we in het koninkrijk en de voleinding van wereld veel meer de bedoeling en de zin van de wereld en van ons in de wereld zijn. Die voleinding moeten we nu al proberen zichtbaar te maken. De nabijheid van het Godsrijk zien we ook als nabij aan ons handelen en aan onze keuzes.

We mogen de uiteindelijke bedoeling van ons leven en van de wereld die we vormen, zichtbaar maken. De wereld is de akker waarin het woord is uitgezaaid, maar ook wijzelf zijn Gods akker. Het goede en het kwade spelen zich niet buiten ons om af. De wereld als geschiedenis is geen zelfstandige kracht met eigen wetmatigheden. Ik heb het niet over de wereld als vulkanen en sterrenstelsels, want daarin is geen kwaad en geen goed. Ik spreek over de wereld van mensen, van keuzes en gevolgen, van verantwoordelijkheid en idealen. De wereld die het domein is van het verhaal van God en mensen.

Wat in het hart opkomt bepaalt uiteindelijk wat er gebeurt. Aan gebeurtenissen liggen keuzes ten grondslag. Dat betekent niet dat we allen persoonlijk verantwoordelijk zijn voor alles wat er gebeurt. Wel dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid is waaraan wij allen persoonlijk deelnemen. De menselijke samenhang is zo dat we onvermijdelijk elkaars lot dragen. Ten fundamente bestrijd je het kwaad niet door het te vernietigen, maar door bekering en het bevorderen van het goede. Kwaad dat wordt onderdrukt is niet weg, het wacht alleen maar. Dat kunnen we zien in de geschiedenis en in ons eigen hart.

Wat de lezing van het evangelie ook duidelijk maakt is dat we niet te snel moeten oordelen. In ieder geval betekent het voor mij dat we uitgenodigd worden om wat zich aan ons voordoet niet te beoordelen op grond van persoonlijke criteria en voorkeuren. Wat tarwe of onkruid is, wat goed en fout is wordt niet door mij persoonlijk beoordeeld, maar onder het aspect van de voleinding van de wereld. Met andere woorden de criteria

van het Godsrijk bepalen of iets goed of fout is. Daarbij is sprake van gerechtigheid, saamhorigheid, verbondenheid, vrede, bevorderen en beschermen van leven.

Dit alles lost onze problemen niet op. We moeten ook niet bidden om oplossingen, maar om de wijsheid en het geduld om oplossingen te zoeken en te vinden. In de eerste lezing staat veel wijsheid waarnaar we ons kunnen richten. Het maakt duidelijk dat kracht gericht moet zijn op bevordering van gerechtigheid en niet op vergroten van macht. Heerschappij gericht op het bewaren van ieders leven, niet om het leven te onderdrukken of erover te beschikken. Dat rechtvaardigheid stoelt op naastenliefde. Dat God's liefde de zondaar altijd de gelegenheid geeft tot inkeer te komen. Zodat het kwaad niet steeds aan zichzelf herinnerd blijft.

Bij dit alles voegen we de hoop die ons gaande houdt en vertrouwen geeft dat Gods belofte niet ijdel is, dat zijn woord niet leeg is. Daaraan houden we ons vast. Bijvoorbeeld met woorden van Oosterhuis: "Onze Vader verborgen, uw naam worde zichtbaar in ons. Leg uw woord op ons hart, breek het ijzer met handen, breek de macht van het kwaad. Van u is de toekomst, kome wat komt." Als uitdrukking van ons geloof dat, hoe ons heden er ook uitziet, ons leven staat in het teken van Gods toekomst. Amen